

1920–2000

De allt fler skönlitterära författarnas och poeternas tid

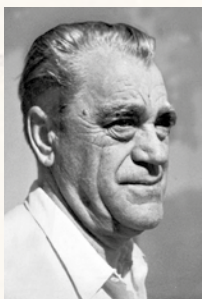

Sveriges förvandling till välfärdsland fullbordades.

Vägar byggdes som aldrig förr och inflyttningen till städer och tätorter kulminerade. En våg av skönlitterära författare steg fram och skildrade livet i gamla tiders samhälle då skog och landsbygd fortfarande var vardag för de flesta. Samtidigt skapades naturlyrik av högsta potens.

Bilismen tog fart på 1920-talet och både det moderna samhällets genombrott. Foto: Mårten Sjöbeck, sannolikt i början av 1930-talet. Platsen är Landsjön, strax norr om Huskvarna.

Vilhelm Moberg (1898–1973) brukar kallas "giganten inom svensk 1900-tals litteratur". Lika korrekt är den titel som författaren Jens Liljestrand satte på sin färska biografi om honom: "Mannen i skogen". En stor del av hans många böcker utspelar sig ju i "skogen": "Raskens", "De knutna händerna", "Långt ifrån landsvägen", "Rid i natt!", och utvandrarserien, för att bara nämna några.

Vilhelm Mobergs rötter går djupt i det småländska bondesamhället. Karl Oskar och Kristina har ju med tiden blivit några slags nationalikoner, nästan som släktingar för en stor del av dagens svenskar.

Men Vilhelm Moberg var inte bara författare, han var också en debattör och provokatör av stora mått. Under andra världskriget tog han kraftfullt avstånd från både nazismen och kommunismen. Efter kriget kritiserade han med samma kraft den svenska regeringen för dess undfallenhet gentemot Tyskland. På 1950-talet engagerade han sig i de så kallade Haiby- och Kejneaffärens och avslöjade genom sitt agerande de missförhållanden som fanns inom det dåtida rättssväsendet.

Vilhelm Moberg skrev århundradets bok

Nästan alla svenskar är fortfarande välbekanta med personerna i Vilhelm Mobergs mäktiga utvandrarepos. De fyra böckerna kom ut mellan 1949–1959 och nådde tillsammans en upplaga av mer än två miljoner exemplar.

FÖRUTOM UTVANDRARSERIENS HÖGA litterära kvaliteter hänger förmodligen dess framgångar också samman med tiden som den kom ut i. Sverige hade förvandlats. Människor hade börjat fundera över sina rötter. Och i berättelsen om Oskar och Kristina fanns många av svaren: Landsbygden och de skogar som är en del av den.

Förvandlingen hade inletts vid mitten av 1800-talet. Merparten av svenskar bodde då fortfarande på landet. Livet gick i samma banor som det hade gjort i tusen år och mer. Men gradvis ökade befolkningen. De åkrar och hagmarker som tidigare givit tillräckligt med brödsäd och kreatursbete räckte inte längre till. Samtidigt hade det börjat växa upp industrier i städerna och där naturen bjöd vattenkraft eller man investerat i ångmaskiner. Många sökte sig dit, men det räckte ändå inte. Det blev orsaken till den väldiga utvandring till Amerika som då inleddes. När floden av utvandrare ebbade ut i början av 1900-talet hade över en miljon människor lämnat Sverige.

VILHELM MOBERG HAR PÅ ETT LYSANDE SÄTT skildrat denna dramatiska period i Sveriges historia. I beskrivningen av hur den unge bonden Karl Oskar Nilsson går runt på sina nyligen ärvda marker, finns också en stor del av förklaringen till både emigrationen och Smålands granskogar.

Karl Oskar och Kristina lämnade Korpamoen, som vi vet. Men de sju tunnland åker blev kvar. Vem som tog över dem vet vi inte, men det är lätt att räkna ut att heller ingen annan kunde livnära en familj på dem. Den nye ägaren till Korpamoen flyttade in i huset, men sin utkomst var han tvungen att få från något annat än från åker och äng.

Vid den här tiden började virke bli en handelsvara. Allt fler sågverk anlades. Människan lärde sig också att göra papper av ved. Det växte upp nymodiga vedsliperier och pappersbruk lite varstans i landet.

En dag stod det säkert en inköpsinspektör från pappersbruket i Lessebo i köket hos någon av Korpamoens senare ägare. Och denne högg varje vinter ett antal bitar och lade upp i prydliga res. Inkomsterna från skogen var välkomna och nödvändiga. Och eftersom det inte längre var nödvändigt att slita på de magra åkrarna för att kanske bara få utsädet tillbaka, som det ett år hände sig för Karl Oskar, planterades de igen med gran. Så skulle marken åtminstone någon gång i tiden ge något för sin ägare. Det är nu som den invandrade granen på allvar får hjälp med immigrationen i södra Sverige.

Precis så är det med alla Smålands och hela Sveriges små åkerlappar. De har planterats igen, den ena efter den andra. Oftast med gran, därför att det är ett trädslag som efterfrågas av både sågverk och pappersindustrier. Och för att älgen lämnar granplantorna i fred.

Den som färdas genom Småland förbannar ibland de enformiga skogarna. Skog, skog, skog, överallt skog. Dyster granskog. Men här och var glesnar det gröna och där ligger bostadshus med välansade täppor, hus där det lyser i fönstren och ryker ur skorstenen. Utan granen skulle det kanske se annorlunda ut.

Lars Klingström

Ur Vilhelm Mobergs
Utvandrarna (1949)

Korpamoen, en kväll i maj 1844

“Karl Oskar gick ut och synade den ouppodlade marken i Korpamoen. Det var granskog och bergknallar, det var ödsliga moar och ljungris och tallrötter, det var sura sänkor med vitmossa med tranbär, det var tuvig och kullrig slätteräng. Och återstoden var stenskärv. Han tog en järnstång och stötte med den här och var, och överallt var det samma klang: sten. Han gick genom hage och äng, i skog och mo, och det klingade mot järnstaken: sten, sten, sten. Det var en enformig sång, en sorgesam sång, för den som ville bryta mer åker: sten!

Karl Oskar hittade inte ett kappland till på sina ägor, som kunde odlas upp. Hans far hade gjort sitt: All jord som kunde bli åker var redan åker. Vad han hade att plöja och beså, det hade han en gång för alla. Så länge marken inte kunde tänjas ut och vidare än vad Gud hade gjort den fanns det inget mer att bryta upp i Korpamoen.

Eftersom den unge bonden inte kunde fortsätta skapandet, där Gud hade slutat, så fick han åtnöja sig med sina sju tunnland åker. Och med all den sten, som han såg omkring sig vart han än blickade på sina ägor: sten i skärv, sten i rösen, sten i murar, sten över jorden, sten under jorden, sten, sten, sten.

Kung Oscar hade just tillträtt rikena Sverige och Norge. Karl Oskar hade just blivit kung i ett stenrike.”

Foto: Lars Klingström

Harry Martinson

Alltid på väg

Harry Martinson började sin livsresa som sockenbarn i Blekinge. Han färdades sedan under flera år på de vida haven innan han så småningom återvände och började skriva ner sina intryck. Med naturen och skogen som inspiratör luffade han ibland runt på landsvägarna. Slutligen gav han sig ut på den riktigt stora resan, den med rymdskeppet Aniaya, en färd som starkt bidrog till att han fick Nobelpriset i litteratur.

Träd och skog i Harry Martinsons landskap

HARRY MARTINSON FÖDDES 1904 i Nyteboda, mitt på gränsen mellan Blekinge och Skåne. Hans barndomshem låg vid stranden av sjön Immeln. Från att Harry var ett år till han var fyra bodde fadern i Amerika. Familjen, Harry och fyra äldre systrar och en yngre, levde då på den lanthandel som fadern startat innan han gav sig iväg. Martinson har beskrivit de åren som de bästa under sin barndom.

Sedan fadern återvänt efter sin Amerikavistelse vidtog ett annat sorts leverne i hemmet, med fylleri, slagsmål och våldsamheter. Lanthandeln gick i konkurs och familjen tvingades flytta, nu till Gylsboda i Skåne, nära gränsen till Blekinge.

Fadern dog 1910 och lämnade sin hustru ensam med sju barn och ett åttonde på väg. I slutet av samma år övergav hon dem och for till Amerika. Hennes halvsyster tog över vårdnaden av barnen. Senare grep fattigvårdsstyrelsen i Jämshög in och såg till att fyra av barnen utackorderades på socknen.

På det sättet kom Harry, sju år gammal, till den gård som han kallar Vilnäs i den självbiografiska romanen *Nässlorna blommar* (1935).

Efter ytterligare två utackorderingar, drängplatser på gårdar, säsongsarbete på torvmosse och betupptagning i Skåne kom Harry till Skeppsgossekåren i Karlskrona. Där stod han inte ut med pennalisten utan rymde och vandrade till Göteborg.

forts på nästa sida

Harry Martinson (1904–1978) är en av Sveriges mest älskade författare och poeter. Han var ledamot av Svenska Akademien från 1949 intill sin död. År 1974 tilldelades han Nobelpriset i litteratur tillsammans med Eyvind Johnson.

forts från föregående sida

HÖSTEN 1920 GICK HAN TILL SJÖSS. Under tre år seglade han på de vida haven. Ibland mönstrade han av och tillbringade några månader i bl a Sverige. Han brukade till fots ta sig runt i landet som luffare, senare skildrat i *Vägen till Klockrike* (1948).

Under sjömansåren hade han börjat skriva vers. Efter hemkomsten till Sverige fick han flera dikter publicerade i olika tidningar. År 1929 debuterade Harry Martinson med diktsamlingen *Spökskepp*. Sjömanslivet skildrar han i romanerna *Resor utan mål* (1932) och *Kap farväl* (1933). I de självbiografiska romanerna *Nässlorna blomma* (1935) och *Vägen ut* (1936) får vi följa honom från barndomen i Blekinge till dess han får sin första hyra på ett fartyg.

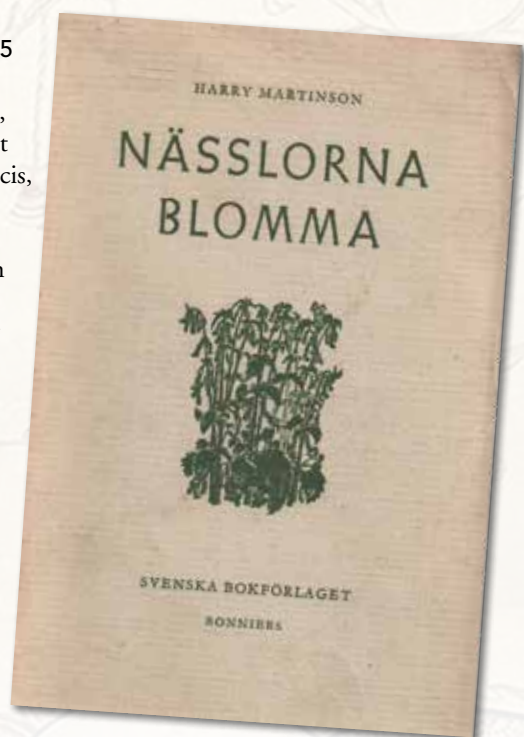
Harry Martinson ger ofta prov på sin förmåga att iakttä och tolka vad han ser. Med naturvetenskapligt skarpsinne noterar han hur granen möter boken i hans barndomsbygd. De flesta svenska träslag finns med i någon av hans dikter eller essäer, speciellt i diktsamlingen *Tuvor* (1973). Där lyfter han framförallt fram granen och granskogen som han förbinder med den svenska folksjälen. Den görs till en symbol i hans författarskap. I essän ”Granar i blåst” i *Midsommardalen* (1938) är granen ett bildligt uttryck för människan och blir nästan personifierad i skildringen av dess kamp mot stormen.

Gustav Fredriksson och Åke Widfeldt, Harry Martinson-sällskapet

Ur *Nässlorna blomma*, 1935

”Det stället hette Trollvik.
Olav hade friat där en gång,
men det blev inget. Namnet
Trollvik är inte ovanligt precis,
men det passade så bra där.
Som en mur av mårdskind
stod granväggen och på den
kolnattsmörka viken lyste
näckrosorna som ljusdagar
i ett jättestort svart sam-
metsöga med tårar i. [...]

Sjöns vikar gingo in
i Kronans marker. Och
Kronan höll här, medan
det övriga Sverige nästan
levde i ovetskap därom,
en av landets tätaste och
mörkaste trollskogar.
En verklig, virkesgrov
susande sagoskog, där
tjädrarna flögo upp för
vart tionde steg, så att hela
skogen bullrade som av motorer långt före flygmaskinernas tidevarv,
och även sedan. Skogsduvorna sutto här i jättegrenar som stått på rot

sedan Karl X:s tid och som ännu buro kottar som de kastade ner i de avgrunder mellan sig, som de själva skapat genom sin växt i höjden. Där fanns inte mycket av bergstup, men det fanns *granstup*: utför höga mörka cestiuspyramider av levande, växande barr. Och där fanns tunga, dystra pagoder; torn av melankoli.

Inne ifrån dessa skogar hörde man ibland orrarnas halvdystert glättiga plurrande. Det lät som om trollungar hade legat vid en skogstjärn och bubbel-bubbel-sjungit med munnarna mot vattnet. Ja, det var ett särdeles land.”

Ur *Nässlorna blomma*, 1935

”Till Vilnäs, till Vilnäs. Det var nästan en mil att gå. Kronskogen öppnade och stängde sina mörka klyftor av gran där han gick. Han följde en stig som nästan bara var rötter, blanka som nygniden koppar som ständigt hölls putsad av kanande fötter och granbarrens fall och vandrande drivor. Det hade varit barvinter och marken var mer än majtorr i slutet av februari. Regn föll heller inte. Det var önskevädrens vinter. Den snälla solen satte ut sin lampa i skogen och tog hem den på kvällen. Grön-mossan trivdes på stenblocken och i gölens dämpade strandrand stod vitmossan nöjd med sitt solbelysta smaskliv. På stubbarna funnos en sorts svampar som växte i hyllor den ena ovanför den andra, en trappa för folktrons ”Nisse i skogen”. Martin gick och grät. Varför han grät glömde han sedan eftersom åren gingo, men det låg sorg på granen och gölen teg väl utan spår av fåglar, och så fanns det något i världen som aldrig skulle komma tillbaka. Han såg på sitt blommiga knyte, men kunde inte få någon glädje därur. Det var bara strumpor och näsdukar, en yllehalsduk, ett par träskor och en tvål; alltsammans saker som voro bra att ha till sin kropp, men som inte skimrade alls.”

De flesta gårdar i närheten av Harry Martinsons barndomshem hade köpts upp av Domänstyrelsen under åren 1889–1907. Skogarna var hårt skövlade och dominerades av gles ungskog med tall och björk. Den gamla och mörka granskogen var sällsynt förekommande. Undantaget var en nära 200 år gammal skog som Harry hemifrån kunde se på andra sidan Immeln. Det är minnesbilden av den skogen han i *Nässlorna blomma* beskriver sig vandra i på väg till Vilnäs. Men i verkligheten gick vägen dit genom en gles skog som huggits sönder av bönder som stått på ruinens brant innan de sålde till Kronan. Det är ett exempel på något som Harry Martinson ofta återkommer till i både dikt och prosa; att människors minnen präglas av barndomens verkliga eller drömda landskap.

Grävmaskinsmattor
från Lillevrå Såg AB

Vi säljer och hyr ut grävmaskinsmattor för tillfälliga transportvägar och övergångar.

Lillevrå Såg AB
www.lillevra.se

Helsjövägen 264
439 64 Frillesås

Tel 0340-65 22 00
Fax 0340-65 23 91

Skördarmattor

Foto: Lars Klingström

I många dikter och natursäer framträder tydligt Harry Martinsons upplevelse av och syn på landskapets förändring. Han iakttar bland annat hur granen alltmer tar över i skogslandskapet. I essäsamlingen *Midsommardalen* (1938) kallar han granarna för "Nordens monotona allvarsdjungel" och nära 30 år senare i *Utsikt från en grästuva* (1964) konstaterar han att "Gläntorna i Nordens skogar försvinner mer och mer. Folk vill inte längre bo i skog, och så dör gläntan. Den dör av liv. Skogen – för det mesta granskog – träder på, vandrar in: goddag, nu är vi här allesamman. Den riktiga gläntan uppstod förr där man haft kolbottnar och sådana fanns det i tusental i ett så stort skogsland som Sverige. Nuförtiden finns inte längre detta ärende med skogen. Därför har skogarna blivit träkgigare, självgott graniga, dystert enformiga."

Barndomens skog

*Barfot från tuva till tuva jag sprang
sökande bondens kor,
såg hur den speglade himmelen vred
i tjärnen sitt tottmolnshjul.*

*Det var i sommarens skogar där livet lekte,
kvällen var djup av trast och himmelen hög av svala.
Ingenting kom av allt jag drömde och ljög mig,
men minnet livar mitt liv
och minnen är färdiga drömmar.*

*Till lingonfjarran därinne
i sommarens egen socken
sträcker min dröm ibland
liksom en trana om våren.*

Ur Nomad, 1943 (Omarbetad och kompletterad upplaga)

En vresgran med hänslav fransad
åldras trängd intill gnejsen.
Väggen av berg som den står vid
klädde till grånad så många
granar som nu förmultnade
bilda en jordvalk kring bergets stenfot
att ingen kan räkna.
Ingen kan räkna stenväggens år,
eller hur mången skog den hårdpannat mött.
Den trycker bara mot vandrarens sinne
sin tungsinta våg.

Ur Tuvor 1973

Furan det högresta mastträdet
med kronan som en utsiktsgorg i toppen
spanar över vårt ändlösa innanhav av gran
där vi är från år och våg för våg
intill döddagar kan räkna hur gran försvinner bland gran.
Överallt kring oss denna vår fördystrande fiende
och brusande vän.
Vad vore vår värld utan granar,
utan massaved, julgran och gravens ris.
Vad vore den utan det skydd som granen ger
och utan de skuggande sagor
som bara kan berättas av granar.
Vi uppsöker gläntornas ljus
och bor till en del i städer
där vi får för oss
att vi är oss själva.
Ändå är vi vad vi är
ett granskogsfolk
och med gran skall vi myllas.
Hemlöst förbundna i städer och byar
lever vi med vårt tungsinne försänkta i gran.
Granarna brusa.
Verklighetstungt och med gransagans sus
befaller de över våra år
och skyddar den barrdunkla ande
som susar inom oss,
vår ande av gran.

Ur Tuvor 1973

Jättegranen nästan en egen skog
med egen stormsång.
Lik allt i sitt eget liv, men också allt livet.
Ensam i bruset av mängder.
Själven en mängd av gömslen och öden.
Tigande vintrar, stackmolnssomrar
duva och mård.
I toppen ofta en trast
som sjunger
att åren alltid har brusat,
länge och många.

Ur Tuvor 1973

Granskogarna
Susande tornvärld utan slut.
Tungsinta skog vår skärm,
vårt beskydd,
svordomsupptagande,
vinterhärddad.
Vårt hjärtas grovhjälp,
våra gravars ris.

Gräsen i Thule 1958

Gran står tätt invid gran.
De schalar sig samman
håller ett barrbrätte över
linneornas klockor.
Lågt fladdrar gräsmottet
framåt
med ohörda vingslag.
Här viskar skogen i Norden
sin minsta visa.

Ur Tuvor 1973

Tomas Tranströmer (1931–2015) är Sveriges mest uppburna poet i modern tid. Hans poesi kan förefalla vardaglig. Men den rymmer ett djup och ett gäckande mått av mysticism som gläntar på dörren till en annan tillvaro. Naturen och i synnerhet skogen var en viktig inspirationskälla för honom. Han såg träden som förmedlare av budskap från en annan värld, en värld där det varken finns gränser eller motsatser. I så måtto liknar hans träd de världsträd som förekommer i många religioner.

Tranströmers dikter möter ständigt nya läsare, inte minst unga. Många attraheras av budskapen om att tillvaron inte alltid är som den synes vara; att man i svåra stunder kan finna tröst i att inse att så är fallet.

När Svenska Akademien år 2011 tilldelade Tomas Tranströmer Nobelpriset i litteratur, skrev man i sin motivering att han med sina "förtätade, genomlysta bilder gav människor ny tillgång till det verkliga".

Med åren blev han en av de mest översatta poeterna i världen och kan nu läsas på ett 50-tal språk.

År 1990 drabbades han av en stroke som till hälften förlamade honom och gjorde att han inte längre kunde tala. Med hustruns hjälp kunde han dock fortsätta att skriva. År 2011 tilldelades han Nobelpriset i litteratur. Tomas Tranströmer avled 2015.

Tomas Tranströmer

Några av hans mest älskade dikter om skog och natur

Genom skogen

Den halvfärdiga himlen (1962)

*En plats som kallas Jakobs kärr
är sommardagens källare
där ljuset snurnar till en dryck
som smakar ålderdom och slum.*

*De svaga jättarna står snärjda
tätt så ingenting kan falla.
Den knäckta björken multnar där i
upprätt ställning som en dogm.*

*Från skogens botten stiger jag.
Det ljusnar mellan stammarna.
Det regnar över mina tak.
Jag är en stupränna för intryck.*

*I skogsbrynet är luften ljum. –
Stora gran, bortvänd och mörk
vars mule gömd i jordens mull
dricker skuggan av ett regn.*

Skogsparti

Sanningsbarriären (1978)

*På vägen dit smattrade ett par uppskrämda vingar, det var allt.
Dit går man ensam. Det är en hög byggnad som helt och hållet
består av springor, en byggnad som alltid vacklar men aldrig
kan störta. Den tusenfaldiga solen svävar in genom springorna.
I spelet av ljus råder en omvänd tyngdlag: huset förankras
i himlen och det som faller, det faller uppåt. Där får man vända
sig om. Där är det tillåtet att sörja. Där vågar man se vissa
gamla sanningar som annars alltid hålls nerpackade. Mina
roller på djupet, de flyter upp där, hänger som de torkade
skallarna i förfädershyddan på någon melanesisk avkroksö.
En barnlig dager kring de hiskliga troféerna.
Så mild är skogen.*

Gläntan

Sanningsbarriären (1978)

Det finns mitt i skogen en oväntad glänta som bara kan hittas av den som gått vilse.

Gläntan är omsluten av en skog som kväver sig själv.

Svarta stammar med lavarnas askgrå skäggstubb.

De tätt sammanskruvade träden är döda ända upp i topparna där några enstaka gröna kvistar vidrör ljuset.

Därunder: skugga som ruvar på skugga, kärret som växer.

Men på den öppna platsen är gräset underligt grönt och levande.

Här ligger stora stenar, liksom ordnade. De måste vara grundstenarna i ett hus, jag kanske tar fel. Vilka levde här?

Ingen kan ge upplysning om det. Namnen finns någonstans i ett arkiv som ingen öppnar (det är bara arkiven som håller sig unga).

Den muntliga traditionen är död och därmed minnena.

Zigenarstammen minns men de skrivkunniga glömmet.

Anteckna och glöm.

Torpet sorlar av röster, det är världens centrum.

Men invånarna dör eller flyttar ut, krönikan upphör.

Det står öde i många år. Och torpet blir en sfinx.

Till slut är allt borta utom grundstenarna.

På något sätt har jag varit här förut, men måste gå nu.

Jag dyker in bland snåren. Det går bara att tränga sig igenom med ett steg framåt och två åt sidan, som en schackspringare.

Så småningom glesnar det och ljusnar. Stegen blir längre.

En gångstig smyger sig fram till mig. Jag är tillbaka i kommunikationsnätet.

På den nynnande kraftledningsstolpen sitter en skalbagge i solen. Under de glänsande sköldarna ligger flygvingarna hopvecklade lika sinnrikt som en fallskärm packad av en expert.

Astrid Lindgren (1907–2002) är alltför känd för att behöva någon närmare presentation. Hon började skriva redan på 1940-talet och var oerhört produktiv på framförallt 1950- och 1960-talen då det ibland kom flera böcker om året. Sista boken blev Ronja Rövardotter som kom ut 1981.

I nästan alla finns skogen med, i synnerhet enskilda träd som får stå som symboler för olika stämningar. Här finns den trygga linden mellan två av husen i Bullerbyn som barnen ibland använder när de ska besöka varandra. Och almen som "farfar" brukar sitta under. I Mio min Mio börjar nya, gröna blad att spricka ut på träden i Döda skogen sedan den grymme Ridder Kato besegrats.

Det är inget djärvt antagande att Astrid Lindgrens böcker starkt har påverkat generationer av barns och ungdomars bild av skogen och träden. Hon var ju själv född i början av 1900-talet och växte upp med den tidens föreställningar om skogen som en ibland både farlig och magisk plats. Samtidigt var den också trygg på grund av sin beständighet. Astrid Lindgrens böcker läses fortfarande och för dagens unga som förlorat den naturliga kontakten med skogen och naturen, utgör de en kulturell länk mellan då och nu.

Astrid Lindgren

Både tryggt och kusligt i Astrid Lindgrens skog

Alla vi barn i Bullerbyn 1947

"**OM HÖSTEN OCH VINTERN** är det mörkt, när vi går till skolan på morgonen och mörkt när vi går hem på eftermiddagen. Det skulle var bra tråkigt att gå den vägen alldeles ensam i mörkret, men när vi är sex stycken, så är det bara roligt. Nästan hela vägen går genom skog, och Lasse försöker inbilla oss, att det är fullt av troll och jättar och häxor inne i skogen. Kanske det är det. Men än har vi inte sett några.

Ibland sjunger vi när vi går hem ifrån skolan. Tänk, om någon hör det, vad dom skulle undra, vem det är som sjunger! För det är så mörkt, så dom kan ju inte se, att det bara är vi barn från Bullerbyn, som går där i mörkret och sjunger."

Ronja Rövardotter 1982

"**NU VAR DET NATT**, och månen stod högt på himlen. Ronja stannade vid tjärnen för att vila, satt på en sten och kände hur alldeles stilla det var i hennes skog. Hon lyssnade men hörde inget annat än tystnad. Skogen i vårnatten kändes full av hemligheter, full av trolldom och annat underligt och uråldrigt. Också det som var farligt fanns där nog, men Ronja var inte rädd ... Skogen är mitt hem som den alltid har varit ...

Sedan la hon sej ner i mossan för att vila en stund, och högt över henne susade träden. Hon låg där och såg på dem och skratade tyst för att de fanns, sedan somnade hon."

Mio min Mio 1954

VI GICK VIDARE, och till slut kom vi till Döda skogen. Det var en skog, där ingen vind spelade och inga blad susade, för där fanns inga små gröna blad, som kunde susa. Där fanns bara döda, svarta trädstammar med svarta, knottiga grenar.

– Nu kommer vi in i Döda skogen, sa Jum-Jum, när vi gick in mellan träden.

– Ja, nog kommer vi in, sa jag. Men aldrig tror jag att vi kommer ut igen.

För det var verkligen en skog att gå vilse i, en sådan skog som man kan uppleva i sina drömmar ibland. Man går och går där inne, och man hittar aldrig ut.

Vi höll varann i hand, Jum-Jum och jag, när vi gick genom Döda skogen, och vi kände oss så små och förvillade.

– Om inte träden växte så tätt ändå, sa Jum-Jum. Om inte mörkret vore så svart, och om vi inte vore så små och ensamma.

Bullerbybarnen brukade sjunga när de gick genom skogen till och från skolan i vintermörkret: Illustration: Ilon Wikland

Mio och Jum-Jum höll varandra hårt i handen när de gick genom Döda skogen på väg till den ondskefulle Riddar Kato. Illustration: Ilon Wikland

Skogen var full av hemligheter och trolldom men Ronja var inte rädd. Illustration: Ilon Wikland

Torgny Lindgren (1938-2017) är en av Sveriges mest älskade författare. Han fick sitt stora genombrott 1982 med romanen *Ormens väg på hälleberget* som tar avstamp i det västerbottniska inland han så kärleksfullt har skildrat i många av sina böcker. Flera av dem har blivit klassiska och möter hela tiden nya läsare. Inte minst på grund av de inläsningar som författaren själv har gjort genom åren. På ålderdomlig, närmast bibliskt klingande västerbottniska förmedlar han sina historier med knivskarp precision – inte ett ord för lite, inte ett ord för mycket.

Torgny Lindgren innehade stol nr 9 i Svenska Akademien och var hedersdoktor vid universiteten i Umeå och Linköping.

Torgny Lindgren: Ur Dorés bibel

NÄR FAR KOM HEM OM KVÄLLARNA frågade jag alltid var han hade varit. Egentligen ville jag inte alls veta hur han hade farit omkring i reviret. Jag ville bara höra honom säga de underbara orden. Sikseleberg. Ragg-sjöheden. Vajsjön. Avabacken. Åmträsk. Inreliden. Lillåberg. Lyckan. Klåvamyren. Rusksele. Världsalltet.

Bara en jägmästare kan säga orden på det sättet. Jag är övertygad om att de aldrig kan textas eller skrivas och tryckas mer klart och ovedersägligt. Och jag tror mig kunna säga att vi älskade reviret, far och jag. Hela mitt liv har jag fortsatt att älska det. Fast på senare år naturligtvis på ett mera moget sätt, på avstånd.

ETT PAR ÅR SENARE hade Pettersson i Hugnaden kalhuggit en mycket liten yta på sydsidan av Handskberget. En försvinnande liten yta. Jägmästaren hade sagt åt honom att göra det, en vorne kallades det, inte större än en gårdsplan, urtdsgranar som bara stod där.

Sedan kom ju slyet. Vide, björk, säl, grankrymplingar. Och några rönnar.

Vi bränner av det, sade jägmästaren. Det klarar ni på egen hand, Pettersson.

Givetvis, sade Pettersson i Hugnaden.

Och han utförde allt arbete som hörde till förberedelserna. Han högg upp den föreskrivna brandgatan som på en karta skulle ha haft formen av ett ägg, och han grävde undan förnan. På var tjugonde meter ställde han en granruska som nedtill var avkivistad. Han fällde några torrakor och placerade ut vattenhinkarna. Vid stigen som ledde ner till Hugnaden lämnade han dricksvattnet, glasdamjeannen från bryggeriet i Malå. Visserligen var detta den minsta hyggesbränningen någonsin inom reviret, en enmansbränning, men min far jägmästaren tillät ändå inga avvikelser från reglerna. Han fraktade själv upp hyggeständaren till Hugnaden. Det var en ryggspruta av märket Tempus.

Sedan läste de tillsammans bruksanvisningen; om faran för slangbrott och om riktningen av sprutans kolv och om ventilen och bultarna och muffarna, de läste så att säga högt för varandra.

På samma sätt läste de också Kungliga arbetarskyddsstyrelsens Anvisningar angående skydd mot yrkesfara vid arbete med hyggeständare, far stod i det sneda eftermiddagsljuset och höll upp den lilla broschyren framför dem, det såg ut som om de sjöng en högstämd duett.

Sedan önskade han Pettersson lycka till.

Jag minns med säkerhet att det var våren nittonhundraförtytta. Men det kan också ha varit nittonhundraförtisju.

DAGEN DÄRPÅ UTFÖRDE Pettersson i Hugnaden själva hyggesbränningen. Doré kunde ha skapat en praktfull bild av det hela: den ensamme och lätt kutryggige mannen som tycktes hålla en väldig kägla av ljus och eld framför sig, flammorna som snart bildade en vägg framför honom, rökmolnen som steg mot himlen och bredde ut sig i riktning mot Vindelälven, solstrålarna som här och var bröt igenom rökskyarna och belyste slyet på det där säreget bibliska viset.

Gustave Doré kunde ha skapat en praktfull bild av när Pettersson i Hugnaden startade hyggesbränningen och solstrålarna bröt igenom röken på det där säregna bibliska viset. SKOGENbild. Okänd fotograf.

På en hyggesbränning vandrar elden utifrån och inåt. Den bränner upp det som ska förbrännas, rättfram och utan förbarmande, men om brandgatan är välgjord och tillräckligt bred, då rör den aldrig vid världen därutån. Man börjar vid den högst belägna punkten, sedan går man långsamt längs brandgatan med sin eldapparat och sprutar elden in på hygget.

Det kan inte vara enklare.

Pettersson i Hugnaden tände inifrån och utåt. Han gick inne på hygget i slyet och riset och kastade elden utåt, mot brandgatan till. Då han hade fullbordat ett varv fortsatte han, nu något tiotal meter längre in. Och brandgatan fungerade precis som den skulle. När bränslet i tanken som han bar i en sele på ryggen var slut, då var hela den lilla ytan övertänd, ingen brandkår i världen hade kunnat rädda honom.

Ett par dagar senare läste mor högt för mig ur Norra Västerbotten, där stod orden eldstorm och brinnande inferno. Själva Pettersson i Hugnaden återfann man aldrig, endast fotogentanken och munstycket och ett par metallspännen från bärselen.

Och mor sade till far: Hade han verkligen läst föreskrifterna? Jag läste dem högt för honom, sade far. Sedan fick han själv läsa dem två gånger. Mer kan en människa inte göra. Och du hörde och såg honom läsa?

Ja, sade far. Kungliga arbetarskyddsstyrelsens Anvisningar angående skydd mot yrkesfara vid arbete med hyggeständare.

Han läste varenda mening.

Och själva bruksanvisningen? frågade mor.

Hon hade tårar i ögonen.

Ja, sade far. Specialmunstycket. Slangen. Kopplingarna.

Den solfjädersformade strålen. Långsamt och ord för

ord. Han var en duktig läsare, Pettersson.

Och du är säker att han begrep det han läste?

Då man läser, sade far, då begriper man.

Romanen Dorés bibel, varur den citerade texten här på uppslaget är hämtad, kom ut 2005 och är den sista delen av den triptyk, det vill säga tredelade verk som inleddes med *Hummelhönung* 1995 och fortsatte med *Pölsan* 2002. Berättarjaget i Dorés bibel är son till en jägmästare och till faderns besvikelse helt ordblind. Istället upplever han tillvaron genom den speciella bibelutgåva som enbart består av den franske 1800-talskonstnären Gustave Dorés mörka, fulla illustrationer. Han har bläddrat i boken sedan barnsben och konstaterar: "Den innehåller visserligen inga bokstäver, men där finns allt man behöver veta. Allting om människans tillvaro här i världen."